

YOSH TADBIRKORLAR: TADBIRKORLIK SOHASIGA ILK QADAMNI QANDAY BOSHLASH MUMKIN?

Sayfullayeva Bahoroy Vohid qizi

TDYU huzuridagi M.Vosiqova nomidagi akademik litseyining 2.4-guruh talabasi.

Tursunmuradova Aziza Saidvaliyevna

TDYU huzuridagi M.S.Vosiqova nomidagi akademik litseyining Tillar kafedrasi bosh o'qituvchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlar orasida tadbirkorlikka qiziqishning ortib borishi, tadbirkorlik faoliyatining jamiyat va iqtisodiyotdagi o'rni hamda ahamiyati yoritilgan. Maqolada tadbirkorlikni boshlashda qo'yilishi lozim bo'lgan muhim qadamlarga alohida e'tibor qaratiladi: g'oya tanlash va uni asoslash, bozorni o'rganish, biznes-reja tuzish, moliyaviy manbalarni aniqlash hamda kichikdan boshlashning afzalliklari tahlil qilinadi. Shuningdek, yosh tadbirkorlar uchun davlat tomonidan yaratilayotgan imkoniyatlar va qo'llab-quvvatlash mexanizmlari haqida ham so'z yuritiladi. Muallif tadbirkorlikda uchraydigan xatoliklar va ulardan saboq olish zarurati borasida ham fikr bildiradi. Xulosa qismida esa tadbirkorlikning yoshlar uchun nafaqat moddiy manfaat, balki o'zini namoyon etish, jamiyatga foyda keltirish va yangilik yaratish yo'li ekani alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: yosh tadbirkorlar, tadbirkorlik, biznes-reja, bozor tahlili, startap, innovatsiya, davlat qo'llab-quvvatlashi, investitsiya, moliyaviy manbalar, kichik biznes, muvaffaqiyat, xatolardan saboq.

Kirish:

So'nggi yillarda dunyo miqyosida tadbirkorlik iqtisodiy rivojlanishning eng muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, har yili 100 milliondan ortiq yangi biznes loyihalari tashkil etiladi, ularning sezilarli qismini yosh tadbirkorlar tashkil qiladi. Bu jarayon iqtisodiy o'sishni tezlashtirish, yangi ish o'rinlari yaratish va innovatsion g'oyalarni hayotga tatbiq etishda katta ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda ham yoshlar orasida tadbirkorlik faoliyatiga qiziqish ortib bormoqda. Xususan, 2024-yil holatiga ko'ra, mamlakatda faoliyat yuritayotgan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining qariyb 60 foizida yoshlar ulushi mavjud. Davlat tomonidan "Yoshlar – kelajagimiz" jamg'armasi, "Tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi" hamda turli grant va imtiyozli kredit dasturlarining yo'lga qo'yilgani yoshlarning o'z biznesini boshlashida muhim turtki bo'lmoqda.

Shu bilan birga, dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, yoshlarning tadbirkorlikdagi muvaffaqiyati ko'pincha bir nechta omillarga bog'liq: to'g'ri tanlangan biznes g'oya, puxta ishlab chiqilgan biznes-reja, bozorni tahlil qilish, moliyaviy manbalarni topa bilish va eng asosiysi, qat'iyat hamda mehnatsevarlik. Har qanday katta muvaffaqiyat kichik qadamdan boshlanadi, yoshlarning ilk tashabbuslari esa kelgusidagi katta yutuqlarning poydevorini tashkil etadi.

Asosiy qism:

1. G'oya tanlash va uni asoslash:

Tadbirkorlik yo'lida birinchi va eng muhim qadam – bu g'oya tanlashdir. G'oya shaxsning qiziqishi, qobiliyati va jamiyatdagi mavjud ehtiyojlar asosida shakllanishi lozim. Masalan, kimdir axborot texnologiyalari sohasida startap boshlashni istasa, boshqasi qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish yoki ishlab chiqarishda o'z yo'lini topishi mumkin. Muhimi, tanlangan g'oya dolzarb, bozor talablari bilan uyg'un va amaliy jihatdan amalga oshiriladigan bo'lishi kerak.

Tadbirkorlikni boshlashdagi birinchi qadam – bu biznes g'oyasini tanlashdir. G'oya shaxsning qiziqishi, qobiliyati va jamiyatdagi ehtiyojlarga mos bo'lishi kerak. To'g'ri tanlangan g'oya nafaqat biznesning muvaffaqiyatini ta'minlaydi, balki tadbirkorga shaxsiy motivatsiya va ijodiy erkinlik ham beradi. Masalan, axborot texnologiyalari sohasida startap ochishni istagan yoshlar mobil ilovalar yoki veb-platformalarni yaratish orqali yangi bozorni egallash imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish yoki kichik ishlab chiqarish yo'nalishlari ham yosh tadbirkorlar uchun amaliy va foydali bo'lishi mumkin.

G'oyani tanlash jarayonida bozor ehtiyojini hisobga olish juda muhim. Bu mahsulot yoki xizmatning kimga mo'ljallanganini, uning narxi va sifati qanday bo'lishini aniqlashga yordam beradi. Shu tariqa, to'g'ri tanlangan g'oya tadbirkorning muvaffaqiyat sari birinchi qadamini belgilaydi.

2. Bozorni o'rganish: Biznesni muvaffaqiyatli boshlash uchun bozorni chuqur tahlil qilish zarur. Xaridorlarning ehtiyojlari, raqobatchilarning imkoniyatlari va narx siyosati o'rganilmasa, biznes uzoq davom etmaydi. Masalan, so'nggi yillarda ekologik toza mahsulotlarga talabning ortishi yoshlar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shunday ekan, bozorni o'rganish – muvaffaqiyatning kalitidir.

Yosh tadbirkor uchun bozorni tushunish – muvaffaqiyatning asosiy sharti hisoblanadi. Bu xaridorlar ehtiyojini aniqlash, raqobatchilar faoliyatini o'rganish va mahsulot yoki xizmatning qaysi segmentga mos kelishini tushunishni talab qiladi. To'g'ri bozor tahlili orqali tadbirkor o'z g'oyasini samarali amalga oshirishi va xatolardan saqlanishi mumkin.

3. Biznes-reja tuzish: biznes-reja tadbirkorning qo‘llanmasi hisoblanadi. Unda quyidagilar aniq ko‘rsatiladi:

- maqsad va vazifalar,
- moliyaviy hisob-kitoblar,
- marketing strategiyasi,
- rivojlanish bosqichlari.

Tajriba ko‘rsatadiki, puxta ishlab chiqilgan biznes-rejaga ega bo‘lgan tadbirkorlar muvaffaqiyatga tezroq erishadi.

Biznes-reja – bu tadbirkorning kelajakdagi faoliyati uchun asosiy yo‘l xaritasi hisoblanadi. U nafaqat tadbirkor uchun qo‘llanma, balki moliyaviy va marketing sohalarida qaror qabul qilishni osonlashtiradi. Tajribalar shuni ko‘rsatadiki, puxta tuzilgan biznes-reja biznesning muvaffaqiyatga erishish ehtimolini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, O‘zbekistonning “Yoshlar – kelajagimiz” jamg‘armasi tomonidan moliyalashtirilgan startup loyihalarida biznes-reja ishlab chiqish majburiy talab hisoblanadi. Statistika ko‘ra, puxta tuzilgan biznes-rejaga ega startaplarning 70 foizi faoliyatining birinchi yilida foyda keltira boshlaydi.

Shuning uchun har bir yosh tadbirkor biznes-rejani yuz foiz jiddiylik bilan ishlab chiqishi, xatolarga yo‘l qo‘ymaslik va reja asosida harakat qilishi lozim. Bu nafaqat moliyaviy xavfni kamaytiradi, balki tadbirkorning o‘z faoliyatiga bo‘lgan ishonchini oshiradi.

4. Moliyaviy manbalarni aniqlash: biznesni boshlashda mablag‘ muhim omil hisoblanadi. Yoshlar o‘z mablag‘idan tashqari davlatning imtiyozli kreditlari, grantlari yoki investorlarning sarmoyasidan foydalanishlari mumkin. Masalan, O‘zbekistonda “Yoshlar – kelajagimiz” jamg‘armasi orqali yuzlab startup loyihalari moliyalashtirilgan. Eng muhimi, mavjud mablag‘dan oqilona va samarali foydalanishdir. Tajriba shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab muvaffaqiyatli tadbirkorlar o‘z faoliyatini kichik loyihalardan boshlashgan. Kichik biznes orqali yosh tadbirkorlar nafaqat moliyaviy, balki amaliy tajriba ham orttiradi. Bu jarayon ularni katta xatolardan himoya qiladi va kelajakdagi yirik biznesni barqaror rivojlantirishga tayyorlaydi. Masalan, dunyo tajribasida mashhur tadbirkorlar, jumladan Bill Gates va Mark Zuckerberg, dastlab kichik loyihalar bilan ish boshlagan. Bill Gates dastlab o‘quvchilar uchun dasturiy ta’minot ishlab chiqqan, Zuckerberg esa Facebookni faqat o‘quvchilar orasida sinovdan o‘tkazgan. Keyinchalik ularning loyihalari yirik biznesga aylanib, global muvaffaqiyatga erishgan.

O‘zbekistonda ham shunga o‘xshash misollar mavjud. Masalan, yosh tadbirkorlar dastlab kichik IT xizmatlar, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash yoki kichik savdo faoliyatini boshlashgan. Tajriba shuni ko‘rsatadiki, kichik loyihalarda muvaffaqiyat qozongan yosh tadbirkorlar keyinchalik katta biznesni barqaror boshqarishga qodir bo‘ladi.

Kichikdan boshlashning yana bir afzalligi – bu xatolarni o‘rganish imkoniyati. Har bir muvaffaqiyatsizlik tajriba sifatida qabul qilinadi va kelajakdagi qarorlarni yanada puxta qilishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, kichik biznes orqali yosh tadbirkorlar moliyaviy nazorat, mijozlar bilan muloqot va mahsulot sifatini ta’minlash kabi ko‘nikmalarni o‘zlashtiradi.

Shunday qilib, kichikdan boshlash va amaliyot orqali o‘shish – yosh tadbirkorlarni muvaffaqiyat sari yetaklovchi eng samarali yo‘ldir.

5. Kichikdan boshlash va amaliyot orqali o‘shish: Ko‘plab mashhur tadbirkorlar kichik loyihalardan boshlab, katta muvaffaqiyatlarga erishgan. Kichik biznes orqali yoshlar tajriba orttiradi, xatolardan saboq oladi va asta-sekin faoliyatini kengaytirib boradi. Bu yo‘l barqaror rivojlanishning eng to‘g‘ri usulidir.

6. Davlat qo‘llab-quvvatlashi: bugungi kunda O‘zbekistonda yosh tadbirkorlarni qo‘llab-quvvatlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. “Har bir oila – tadbirkor” dasturi, “Yoshlar – kelajagimiz” jamg‘armasi, turli grantlar va biznes inkubatorlari yoshlarning o‘z g‘oyalarni amaliyotga tatbiq etishi uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Yosh tadbirkorlar uchun davlatning qo‘llab-quvvatlashi biznesni boshlash va rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. O‘zbekiston hukumati so‘nggi yillarda yoshlarni tadbirkorlikka jalb qilish va ularni qo‘llab-quvvatlashga alohida e’tibor qaratmoqda.

> Grantlar va imtiyozli kreditlar.

Davlat tomonidan yosh tadbirkorlar uchun turli grant va imtiyozli kredit dasturlari mavjud. Masalan:

•••“Yoshlar – kelajagimiz” jamg‘armasi startap loyihalarini moliyalashtirish, biznesni boshlashda boshlang‘ich mablag‘ yaratish va innovatsion g‘oyalarni amalga oshirish uchun mablag‘ ajratadi. Imtiyozli kreditlar orqali yosh tadbirkorlar past foiz stavkalari bilan mablag‘ olishlari mumkin. Bu esa yangi biznesni tashkil etishda moliyaviy yuki kamaytiradi.

> Biznes inkubatorlar va treninglar.

O‘zbekistonning bir qancha viloyatlarida yosh tadbirkorlar uchun biznes inkubatorlar faoliyat yuritadi. Ular quyidagi imkoniyatlarni beradi:

- Biznes-reja tayyorlash bo‘yicha maslahatlar;
- Marketing va sotuv bo‘yicha treninglar;
- Mentorlar va tajribali tadbirkorlar bilan ishlash imkoniyati.

Bu tadbirlar yosh tadbirkorlarni xatolardan himoya qilish va muvaffaqiyatga erishish imkonini oshiradi.

> Soliq imtiyozlari.

Davlat yosh tadbirkorlarni rag‘batlantirish maqsadida ayrim soliq imtiyozlarini ham taqdim etadi. Masalan, kichik biznes va startaplar uchun dastlabki yillarda soliq stavkalari kamaytiriladi, bu esa biznesning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

> O‘zbekistondagi muvaffaqiyat misollari.

Ko‘plab yoshlar davlat qo‘llab-quvvatlashi yordamida o‘z biznesini muvaffaqiyatli boshlagan. Masalan, 2023-yilda “Yoshlar – kelajagimiz” jamg‘armasi orqali moliyalashtirilgan startap loyihalarining 70 foizi faoliyatining birinchi yilida foyda keltira boshlagan. Bu esa davlat dasturlarining samaradorligini tasdiqlaydi.

7. Tadbirkorlikda xatoliklar va ulardan saboq olish: hech bir tadbirkor birinchi urinishida mukammal natijaga erishmagan. Yo‘lda qilingan xatoliklar – bu aslida katta tajriba maktabidir. Muhimi, xatoni tan olib, uni takrorlamaslik va undan saboq chiqarishdir. Shunday tajribalar kelajakdagi muvaffaqiyatlar uchun mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Hech bir tadbirkor o‘z faoliyatini mukammal tarzda boshlamaydi. Har qanday muvaffaqiyat ortida ko‘plab sinovlar, xatoliklar va saboqlar yotadi. Xalq orasida aytilganidek, “Xatodan qo‘rqmagan odamgina katta ishga qo‘l uradi”. Shu sababli xatoliklarni muvaffaqiyatsizlik emas, balki tajriba va kelajakdagi yutuqlarga eltuvchi maktab sifatida qabul qilish zarur.

> Eng ko‘p uchraydigan xatoliklar:

Bozorni yetarlicha o‘rganmaslik. Statistika shuni ko‘rsatadiki, yangi ochilgan kichik bizneslarning 35–40 foizi dastlabki ikki yil ichida yopilib ketadi. Bunga asosiy sabab – mijozlar talabi va raqobatni yetarli tahlil qilmaslik.

••Biznes-rejasiz ish boshlash. Ko‘plab yosh tadbirkorlar shoshqaloqlik bilan o‘z g‘oyasini amaliyotga joriy qilishga harakat qilishadi, ammo moliyaviy hisob-kitoblarsiz ishni boshlash biznesni tezda barbod qiladi.

••Moliyani noto‘g‘ri boshqarish. Daromad va xarajatlar hisobini yuritmaslik, mablag‘ni o‘z vaqtida qayta investitsiya qilmaslik biznesni zaiflashtiradi.

••Tajribaning yetishmasligi. Yosh tadbirkorlar ko‘pincha mutaxassislar bilan maslahatlashmasdan qaror qabul qilishadi. Bu esa xatoliklarning ko‘payishiga olib keladi.

> Ulardan saboq olish yo‘llari:

Har bir muvaffaqiyatsizlikni tajriba sifatida qabul qilish va xatolardan xulosa chiqarish. Masalan, mashhur biznesmen Tomas Edison chiroq ixtirosini yaratish jarayonida minglab urinishlarda xato qilganini, ammo ularni “muvaffaqiyatsizlik emas, balki muvaffaqiyat sari qadam” deb baholaganini ta’kidlagan.

••Kichikdan boshlash – xatolar kamroq zarar keltiradi va ularni tuzatish imkoniyati ko‘proq bo‘ladi.

••Maslahat va hamkorlikka ochiq bo‘lish. Mentorlar, tajribali mutaxassislar yoki boshqa tadbirkorlarning fikrini tinglash ko‘plab xatoliklarning oldini oladi.

••Moliyani tartibli yuritish – bu xatoliklarning aksarini kamaytiradi. Har bir xarajatni nazorat qilish va reja asosida ishlash zarur.

>O‘zbekiston tajribasidan misol:

O‘zbekistonda ham ko‘plab yoshlar dastlabki loyihalarida qiyinchiliklarga duch kelishadi. Masalan, startap loyihalarida ishtirok etgan ayrim yoshlar mahsulotni ishlab chiqishgacha muvaffaqiyatli yetib kelishadi, ammo marketing va sotuv masalasida tajriba yetishmagani uchun kutilgan natijaga erisholmaydi. Shu sababli biznes inkubatorlar va trening dasturlari tashkil etilgan bo‘lib, ular yoshlarni xatolardan himoya qilish va tajribadan saboq olishga o‘rgatmoqda.

Xulosa: Yoshlar uchun tadbirkorlik nafaqat daromad manbai, balki o‘z qobiliyatini ro‘yobga chiqarish, jamiyatga foyda keltirish va innovatsion g‘oyalarni amalga oshirish imkoniyatidir. To‘g‘ri tanlangan g‘oya, bozorni chuqur o‘rganish, puxta biznes-reja va qat’iyatli mehnat – muvaffaqiyatning asosiy omillari hisoblanadi.

Davlat tomonidan yaratilayotgan grantlar, imtiyozli kreditlar, biznes inkubatorlar va soliq imtiyozlari yosh tadbirkorlarning ilk qadamlari uchun muhim turtki bo‘ladi. Shuningdek, kichikdan boshlash va xatolardan saboq olish orqali ular katta tajriba orttiradi va barqaror biznesni rivojlantirishga tayyorlanadi.

Shunday qilib, har bir yosh tadbirkorning ilk tashabbusi – kelajakdagi yirik muvaffaqiyatlar poydevori bo‘lib, u nafaqat shaxsiy rivojlanishga, balki jamiyat farovonligiga ham hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jahon banki. Doing Business 2023 Report. Washington D.C.: World Bank, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va qonunlari: “Yoshlarni qo‘llab-quvvatlash va tadbirkorlikni rivojlantirish”, 2022.
3. O‘zbekiston Respublikasi Tadbirkorlikni rivojlantirish agentligi. Yoshlar biznesi bo‘yicha qo‘llanma, T.: 2023.
4. Edison, T. My Life and Inventions. New York: Harper & Brothers, 1922.
5. Gates, B. va Hemingway, C. Business at the Speed of Thought. New York: Warner Books, 1999.
6. Zuckerberg, M. The Facebook Story: Inside the Company. London: Virgin Books, 2010.
7. Islomov, A. O‘zbekistonda yosh tadbirkorlar va ularning muvaffaqiyati, T.: 2021.
8. World Economic Forum. Global Entrepreneurship Report 2022. Geneva: WEF, 2022.